

Kekritietoa ja -tarinoita

Maa- ja kotitalousnaiset haluavat olla mukana edistämässä perinteistä suomalaista sadonkorjuun juhlaa, kekriä, joka on jäänyt hieman Amerikasta tulleen kaupallisen halloweenin jalkoihin. Ajatuksena on nostaa esiin mm. suomalaista ruokaa, esitellä tuottajia ja omaa monipuolista toimintaamme erilaisin tavoin, johon haastamme yhdistyksetkin mukaan. Kannustamme yhdistyksiä pitämään erilaisia tapahtumia: vähemmän työtä vaativia esittelyjä esimerkiksi kaupoissa ja kirjastoissa tai järjestämään isompia markkinoita, toreja tai järjestämään oikeat kekripidot syksyn runsaine herkkuihin ja kekriin liittyvällä ohjelmalla. Isompien tapahtumien järjestämiseen kannattaa tehdä yhteistyötä muiden yhdistysten ja yritysten, jopa oman kunnan kanssa. Meiltä löytyy tarpeet oman perinteisen tai nykyaikaan sovitun kekriin järjestämiseen omasta takaa koristeita myöten luonnosta, eikä siihen tarvita kaukomailta tuotuja krumeluureja.

Maa- ja kotitalousnaisten sivulla www.maajakotitalousnaiset.fi/kekri löytyy linkkejä kekrisivuille, joista löytyy lisää tiedostoja ja materiaaleja erilaisten tapahtumien järjestämiseen. Näillä ohjeilla pystyy jo järjestämään erinomaisesti monenlaisia tapahtumia.

Tässä tiedostossa on kekriin liittyvää tietoa ja kekritarinoita. Ne ovat tarkoitettu erilaisten niin pienien kuin suurempienkin kekritilaisuuksien ja juhlien juontojen juttuina tai ohjelman osana omaan suuhun sovitettuna. Valitkaa omaan tapahtumaanne tekstistä sopivimmat asiat ja osat.

Lähetteenä on käytetty talonpoikaiskulttuurisäätiön sivustoa www.kekri.fi ja siellä olevia arkistotutkija Juha Nirkon sekä ympäristökirjailija Juha Nirkon haastatteluja. Linkit löytyvät sivulta: <https://kekri.fi/kekri/tietoiskut-kekrista/>

Kekri

Kekrijuhlilla on vuosisataiset perinteet Suomessa ja vielä kauemmat perinteet Euroopassa. Se on ollut eurooppalaisen maatalouskulttuurin tärkein juhla. Kekri kutsutaan useilla eri nimillä: esimerkiksi kekri, keyri, köyri, köyry, keuri, keöri, keeri. Kekri on tarkoittanut kansankielessä lopettavaa, viimeiseksi jäämistä ja jonkin päättymistä eli maatalousyhteisössä satovuoden päättymistä. Kekri-sana liittyy sanoihin englanninkielisiin sanoihin year (vuosi) ja gear (vaihte), jotka myös kuvaavat vuoden vaihtumista.

Juhlaa vietettiin kun vuoden sato oli saatu talteen: jyvät laarissa, juurekset kuopassa, syyseurastukset tehty, karja sisällä ja ihmisetkin siirtyneet sisähommiin. Silloin on juhlittu uuden sadon herkuista nauttien ja hetken huo'ahaen. Oli tärkeää mässäillä, eikä kenelläkään saanut olla nälkä. Tämän päivän ihmisen on vaikea ajatella, että ruoan runsaus oli entisaikaan iso asia eikä ollenkaan itsestäänselvyys.

Nykypäivänä meillä Suomessa kekriä tunnetumpi juhla on pyhäinpäivän aikoihin vietettävä halloween. Halloween, kuten kekrikin juontaa juurensa Euroopan kelttiäisillä alueilla, mm. Irlannissa vietettyyn samhainiin, jota vietettiin hyvin samanlaisin menoin kuin kekriä, mutta

paikallisine painotuksineen. Kristinuskon levitessä kelttiläisille alueille, juhlaan sekoittui kristillisiä piirteitä ja juhla sai nimekseen All Hallow's Day – kaikkien pyhien päivä ja All Hallow's Eve – kaikkien pyhien aatto. Irlannista perinne kulkeutui siirtolaisten mukana Amerikkaan 1800-luvulla, jossa se sai omat urbaanit / kaupunkilaiset ja myöhemmin hyvin kaupalliset piirteensä syksyisenä karnevaalijuhlana. Halloweenin symbolina tunnetaan irvistävät kurpitsalyhdyt, joiden alkuperä Irlannissa oli ollut naurislyhty. Kurpitsalyhtyä kutsutaan myös Jack O'Lanterniksi. Tarinan mukaan nimi on peräisin juopolta Jackilta, joka kiristi pirulta lupauksen, ettei hänen sielunsa joutuisi helvettiin. Jack ei päässyt taivaaseen, vaan piru heitti hänelle hiilen, jonka Jack säilöi lyhdyksi evääksi ottamansa nauriin sisään. Yhdysvalloissa nauris muuttui kurpitsaksi.

Suomeen halloweenin kerrotaan tulleen vaihto-oppilaiden ja Jaska Jokusen mukana. Toki löytyy maininta, että vuonna 1950 Kalastajatorpalla vietettiin Helsingin sotainvalidien naisjaoston toimesta Halloween Partyja. (Ilmeisesti hyväntekeväisyystilaisuus).

Kaupallisen Halloweenin tilalle meidän kannattaa elvyttää omaan perinteeseen pohjautuvaa kekrin viettoa.

Kekrin juhlintaan on liittynyt viisi eri ulottuvuutta

- 1) maatalouden työvuoden päätös,
- 2) sadonkorjuun juhla,
- 3) esi-isien ja vainajien muistamisen juhla,
- 4) vuoden vaihde ja uusivuosi
- 5) maatalouden palkollisten lomaviikko ja mahdollinen palveluspaikan vaihtaminen, nykykielessä voidaan puhua pätkätyöläisten lomasta ja työpaikan vaihdosta

Maatalouden työvuoden päätös ja sadonkorjuujuhla

Suomi on pitkä maa ja työt saatiin päätökseen eri osissa maata eri aikaan. Oli tärkeää myös säilöä antimet oikein, jotta talven yli selvitettiin. Kekrillä ei alkuun ollut vakituista päivämäärää, vaan kukin maatalo juhli sitä sen mukaan, miten työt saatiin valmiiksi. Kekrin aika ajoittui tavallisesti mikkelinpäivästä (29.9) pyhäinpäivään (marraskuun alku) tai Martin päivään 11.11. Saatettiinpa kekriin liittyviä asioita jatkaa pidempäänkin marraskuun lopulle. Sanottiinkin, että herrain joulun ja talonpojan kekri. Tämä kuvasi kekriin tärkeää asemaa maatalouskulttuurissa. Ja nykyisin monet kekriperinteet ovat osa joulun ja uudenvuoden viettoa nykyaikaan muuntuneena.

Kekrinä juhlintaan siis sadonkorjuun ja siihen liittyvien töiden päätökseen saamista. Koska kekri oli elinkeinovuoden taitteen juhla, se oli luonnollisesti vuoden suurin juhla. Kekrin juhlinnassa korostuu kolme seikkaa: arjesta irtiotto ja yhteisöllinen juhliminen, ylenpalttinen herkuttelu sekä tarinat ja tait, joilla tulevaisuus yritettiin ottaa haltuun.

Silloin nautittiin lammasta, rokkaa, lammaskaalia, kotitekoisia makkaroita, syltystä ja juustoja, veriruokia, juureksista tehtyjä looria kuten naurisloora sekä puuroja, talkkunaa ja tuoretta leipää. Myös riistaa ja kalaa oli tarjolla. Ruokalajeihin vaikuttavat paikkakunta-kohtaiset tottumukset. Jossain lähteessä on varoitettu perunoiden ja nauriiden syöntiä kekriin, koska ne aiheuttivat paiseita ja ajoksia. Juomaksi pantiin olutta ja tehtiin viinaa. Erityisesti lampaan syömisellä on kekriin liittyvä symbolinen merkitys.

Kekritapoja, -tapoja ja -tarinoita

Ruokailun lisäksi leikittiin, laulettiin, pyörittiin piiriä ja kerrottiin tarinoita.

Kansan parissa kekri on merkinnyt myös viimeisenä olemista. Esimerkiksi se paimen, joka viimeisenä toi karjansa pihaan, sai lisänimen köyri. Sitä elonkorjaajaa, joka viimeisenä pui lyhteensä, nimitettiin köyryksi. Kuka köyriaamuna viimeisenä pääsi ylös sängystä, sai lisänimien köyriporsas.

Mikkelinpäivänä on syöty mikkelinpässä. Tämä perinne juontunee lampaan uhraamisesta karjan ulkona pitämiseksi ulkona.

Paikoin oli tapana, että uudisviljasta leivottu ensimmäinen leipä asetettiin kekrinä esille tuvassa ja pidettiin siinä kevättöihin asti. Niin pyrittiin ennen vanhaan takaamaan, että seuraavasta satovuodesta tuli runsas.

”Seitsemän kertaa kekrinä syödään ja iltasetta maahan pannaan.” Kenellekään ei saanut jäädä nälkä, sillä se olisi merkinnyt laihaa satovuotta.

Hankasalmella syötiin pässinpäätä aamiaiseksi, jotta karjaonni olisi taattu seuraavaksi vuodeksi.

Kekrinä syötiin esimerkiksi paljon lihaa, jotta karja kasvaisi, ja juotiin paljon olutta, jotta ohra kasvaisi.

Kerrotaan, että isännän hyvä humala vahvisti viljan kasvua, mutta toisaalla piti varoa ettei aivan sammuksiin saakka humaltunut, koska se ennusti viljan lakoontumista.

Lampaanpaistuin luut heitettiin lammaskarsinaan hyvää onnea tuottamaan

Kekrinä juhlitettiin myös eläimiä, tarjottiin eläimille parempaa, kuten puuroa ja leipää ja niille kerrottiin, että nyt on kekri. Hevosten ruokkimisesta ja juottamisesta vastasi isäntä. Tämä tuotti onnea seuraavaan vuoteen.

Kekriin mennessä piti kaikilla talon naisilla olla kehrättyinä kolme vyyhtiä lankaa. Muuten saattaisi käydä niin, että neidot jäisivät vanhoiksi piioiksi ja työt olisivat aina myöhässä. Itse kekrinä ei kuitenkaan saanut kehrätä, sillä muuten rukki surisisi jatkossa omia aikojaan.

Keinuminen kuului kekriin ja Kiuruvedellä sen tiedettiin tuovan pitkiä pellavia.

Kekripukki ja kekrittäret

Nuoret kulkivat kylillä kekrin aikaan joukkoina tuntemattomina karnevalistisina kiertuehahmoina. Joukkoa johti kekripukki. Kekripukin tyypillinen asu oli nurinpäin käännetty turkki ja tuohinaamari. Turkkiin oli saatettu ripustaa erilaisia kapistuksia. Pukin sarvien virkaa toimittivat lusikat, kapustat tai keritsimet.

Kekrittäret eli köyrittäret eli keyrittäret pukeutuivat päästä varpasiin valkoisiin pukeutuneita naisia. Heidän kasvot saattoivat olla peitetyt valkoisella harsolla tai paperilla. Kekrinä saattoi myös mies pukeutua naisen vaatteisiin ja päinvastoin.

Kekripukit ja kekrittäret kiersivät talosta taloon, mutta eivät tuoneet lahjoja vaan pyytäen kestitystä. Koska kenellekään ei saanut kekrinä jäädä nälkä, kestittiin kekripukkia ja kekrittäriä taloissa yleensä hyvin. Jos ei talo aikunut tarjota herkkuja tai viinaryyppyä, saattoivat vieraat uhata esimerkiksi uunin rikkomisella tai kaatamisella. Siis: kestitystä tai kepponen halloweenin tyyliin karkki tai kepponen. Jos uuniin oli ehditty laittaa tulet, se suojeli kekripukkien uhkilta.

Kekripukki saattoi myös kysellä talon väeltä, onko sadonkorjuuhun liittyvät työt tehty ajallaan. Esimerkiksi: "Onko jo pellavat kehrätty?" Kekripukki varmisteli näin, että talossa oli tehty kaikki työt tavan mukaan, jotta juhlia voitiin hyvällä mielin ja tulevasta talvesta selvittäisiin.

Kekripukista tuli sitten lopulta nykyajan joulupukki, mutta oljesta tehdyt olkipukit ja himmelit ovat osa kekriperinnettä. Pukki on hedelmällisyssymboli. Himmeli tarkoittaa sellaista tähtitaivasta, jonka alla elävä hminen saa nauttia sekä onnesta että hyvästä säästä.

Esi-isien muistaminen

Ihmiset uskoivat kekrinä liikkeellä olevan myös näkymättömiä hahmoja ja ajattelivat heidän olevan esi-isiä. Maanviljely ja maatalanhoito siirtyivät sukupolvelta toiselle. Ihmiset ajattelivat, että maa jota he viljelevät ja tila, jolla he asuvat, kuuluvat esi-isille. Uskottiin, että kekrinä vainajat tulevat katsomaan, onko paikat pidetty kunnossa. Eräs selitys kekripukiksi ja kekrittäreksi pukeutumiselle on juuri esi-isien liikkeellä olo. Katsottiin, että ihmistenkin on soveliasta henkien vierailuhetkinä lähteä liikkeelle "hengiksi pukeutuneina".

Esi-isien uskottiin suojelevan maitaan, jos heidät pidettiin tyytyväisinä. Siksi kekrinä esi-isille katettiin ruuat pöytään ja heille lämmitettiin sauna. Kristillisessä Suomessa pyhäinpäivä ja kekriin liittyvä esi-isien muistaminen sulautuivat luontevasti yhteen.

Kekrin vietto alkoi yhdistyä kaikkien pyhien päivään jo katolisella ajalla, ja käytäntö vakiintui lopullisesti 1800-luvulla. Vuonna 1955 pyhäinpäivä siirrettiin lauantaille, jolloin vielä sankoin joukoin tuona syksyn ainoana pitkänä viikonloppuna otettiin kaupungeista suunta maaseudulle kekrin viettoon. Lauantai oli tuohon aikaan vielä normaalisti työpäivä.

Kekrinä liikuskelevien esi-isien joukossa saattoi olla myös levottomia, kenties pahantahtoisiakin vainajia. Ei-tervetulleiden vieraiden pitämiseksi loitolla oli tärkeää polttaa tulia. Ennen vanhaan valoja olivat päreet ja soihdut.

Entisaikana kekrinä on myös tavattu polttaa lyhtyä, joka tehtiin kovertamalla nauris. Sen sisään asetettiin lampaanrasvaan kastettu tikku palamaan. Lyhtyä kutsuttiin kitupiikiksi johtuen siitä, että se oli valonlähteenä melko heikko.

Kekrinä poltettiin kirkkaampiakin tulia: kekrivalkeaa eli kokkoa, jolle nuorison oli mahdollista kokoontua toisiaan tapaamaan, leikkimään ja tanssimaan.

Nykyjuhlissa valoja pimeään kekriin tuovat erilaiset lyhdyt ja kekritapahtuman ohjelmaan sopii tulitaiteilijoiden esitys.

Maaginen jakoaika ja vuodenvaihde

Ennen nykyisiä kalentereita oli luontevaa aloittaa uusi vuosi siitä, mihin edellinen satovuosi päättyi. Kekrinä juhlittiin yhden vuodenvaihdon päätöstä ja seuraavan alkamista eli nykyistä uutta vuotta.

Pyhäinpäivän ja Martin päivän väliin jää noin puolentoista viikon mittainen jakoaika. Jakoaika tarvittiin, sillä yksi aurinkovuosi ja 12 kuun kierrosta, kuuvuosi, eivät mene tasan. Jakoaikana elettiin siis tavallaan kahden vuoden välissä, se oli erilaista ja merkittävää aikaa. Erityisesti silloin voitiin tulkita enteitä, joiden uskottiin kertovan tulevan vuoden säästä ja ihmiskohtaloista. Jakoaika oli ikään kuin pienoiskuusi. Rajat näkyvän ja näkymättömän maailman välillä olivat ohuimmillaan, ajateltiin haltioiden ja esi-isien olevan liikkeellä. Jakoaikana oli siksi tärkeää viettää hiljaiseloa ja pidättäytyä tekemästä työtä.

Jos katsottiin hevosen länkien läpi ja siellä näkyi joku läheinen päättömänä, saattoi siitä ennustaa, että henkilö kuolee kuluvan vuoden aikana.

Naiset ottivat sian ratsuksi ja ennustivat sian käytöksestä mahdollista sulhasen löytymistä. Jos sika porhalsi portille päin, oli nainen saava siltä suunnalta mahdollisesti sulhasen. Jos sika taas kääntyi takaisin pahnueeseen päin, ei muutosta elämään ollut tulossa.

Jakoaikana ei kannattanut lainata tavaroita, tai niitä ei saanut takaisin.

Äänekkäitä töitä ei saanut tehdä jakoaikana tehdä ja ylipäättäen piti vältellä työntekoa. Ei saanut pestä pyykkiä eikä teurastaa. Teurastus olisi vienyt seuraavan vuoden karjaonnan. Pellavien loukutus olisi kutsunut sudet paikalle ja huonontanut vuodentuloa. Loukutus piti hoitaa ennen kekriä.

Näin ollen jakoaika on luonteva aika myös maatalouden työntekijöiden, piikojen ja renkien pitää lomaa, jolloin he usein matkasivat myös kotiinsa vieden palveluspaikkansa sadon tuoreita tuliaisia. Vapaaviikkoa kutsuttiin eri puolilla Suomea esimerkiksi kekriviikoksi, väliviikoksi, riiviikoksi, irtoviikoksi, römppäviikoksi, runtuviikoksi, kissaviikoksi ja saviviikoksi. Vapaaviikolla palvelusväki järjesti keskenään omia juhliiaan ja tanssejaan.

Kekrin tienoilla oli tapana myös järjestää pestuumarkkinoita eli eräänlaisia työnhakumessuja. Lomansa aikana piikat ja rengit tekivät päätöksen, jatkavatko samassa palveluspaikassa vai ottavatko uuden pestin.

Noihin aikoihin pidettiin usein myös häitä.

Kekrin mentävä aukko - materiaalia kekriin viettoon www.kekri.fi

Kevättä rytmittää joulun ja juhannuksen välissä pääsiäinen. Juhannuksen ja joulun välillä suomalaisessa syksyssä iltojen pimetessä on hyvinkin tilausta yhteiselle juhlalle.

Kekrijuhlaa voi viettää vaikka taloyhtiön syystalkoiden yhteydessä, pantaessa kesämökkiä talviteloille tai syysloman alkaessa. Kunnon kekrikerit ovat hyvä vaihtoehto myös työpaikan

pikkujouluille, jotka tuntuvat siirtyvän muutoinkin aina vain aiemmaksi syksyyn.

Ahmattien yö -valikossa on maailman ensimmäinen kekriaiheinen lasten seikkailukirja. Teoksen on kirjoittanut Kreetta Onkeli ja kuvittanut Jussi Kaakinen.

Esimerkki kekrinä esitetystä liioittelutarinasta ja vinkki kuinka sen voi muuttaa nykyaikaan:

”Isoja asioita”

”Minä eräässä talossa olin timpraamassa navettaa, niin kamraatiltani pääsi harjalla kirves varresta irti. Mutta sieltä oli niin pitkä matka maahan, että pääsky teki pesänsä sen kirveen silmään ja elävät pojat oli pesässä silloin, kun kirves pääsi maahan. Jousipyssyllä ammuttiin virstan pitkän selän yli parrut tulemaan siihen navettaan. Ja siihen tuotiin niin iso härkä, että koirastöyri lensi kesäpäivän sen sarvien väliä.

Sitten myös samat miehet tehtiin siinä talossa naurishalme. Niin se kasvoi niin kovasti, että kolmasti muutettiin aita sinä kesänä. Yksi nauris kasvoi vallan suuri, niin että kun sen nauriin nenään noustiin, näkyi seihtemän kirkkoa. Ja kattila oli siinä talossa niin suuri, että kun kakstoista seppää takoi sen kattilan pohjaa, niin ei kuulunutta vasaran ääni toinen toisilleen. Siinä kattilassa keitettiin se nauris puuroksi.

Sitten myös oltiin siinä samassa talossa riihellä. Sinä vuonna kasvoi niin paksuja olkia, että yhen olen sisään meni kolmevuotinen sika. Jyvät oli niin isoja, että keskeä kun sahalla vestettiin jyvä poikki, niin saatiin kappa jauhoja.

Sitten myös tehtiin yhestä onnesta haavasta lamponavetta, johonka talveksi laitettiin kolmesataa lammasta, ja haavan kannon sisään kylvettiin tynnöri rukiita.

Pellonaijan takaa hakattiin tammi, jonka kanto oli niin laaja, että kaheksankymmentä henkeä polkkasi yht'aikaa sen nenässä.

Niin suuria kaloja saatiin, että kylkiluista tehtiin pellon aijat ja kiiskinuimuksista tehtiin rautakanget. Ja niin suuria ahvenia saatiin, että palosahralla kynnettiin suomuksia selästä, ja silloin kengitettiin kolmasti hevonen.”

/ AT 1960E (A + D + F + G + B)

Saarijärvi. Lilli Lilius a)65. 1885. Kertoja Juho Pihlainen, 36 v., Lannevesi.

Tämän tarinan ja paljon muita löydät Suomalaiset kansansadut -sarjan osasta ”4. Hölmöläissadut, valhesadut” Rausmaa, Pirkko-Liisa (toim.), Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 586. 1993.

Vinkki: Luokaa nykyaikainen liioittelukertomus. Tyyliin: ”Niin iso kännykkä oli, että kun pyyhkäisin kosketusnäyttöä, niin tukkani ehti harmaantua ennen kuin sormeni kulki näytön päästä päähän.”